Výsledky kontrol nakládání s přípravky na ochranu rostlin

Kontroly nakládání s přípravky na ochranu rostlin (dále jen POR) a dalšími prostředky (dále jen DP) jsou prováděny inspektory regionálních oddělení rostlinolékařské inspekce v rámci Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského (dále jen ÚKZÚZ) a zahrnují kontrolu požadavků při skladování a používání POR, funkční způsobilost zařízení při aplikaci POR a zajištění nakládání s POR osobou odborně způsobilou.

Typy kontrol nakládání s POR jsou následující:

1. kontroly podmíněnosti (min. 1 % žadatelů o dotace),
2. kontroly národní,
3. kontroly delegované na základě smlouvy o součinnosti se Státním zemědělským intervenčním fondem (dále jen SZIF).

Kontroly jsou každoročně realizovány nejen u subjektů vybraných na základě rizikové analýzy ÚKZÚZ, tzn. plánované kontroly podmíněnosti (dále jen cross compliance, CC) a národní kontroly (NK), ale také na podnět fyzických, právnických osob a orgánů státní správy a samosprávy.

Mezi nejčastější podněty, které jsou každým rokem inspektory oddělení rostlinolékařské inspekce šetřeny, patří podněty v souvislosti:

- s otravami včel po aplikaci POR,
- úhyny suchozemských obratlovců (například domácích zvířat – psů, koček),
- zasažením necílových rostlin aplikací přípravků na ochranu rostlin,
- nadlimitními hodnotami reziduí POR ve vodě,
- nadlimitními nálezy reziduí POR v potravinách (ovoci, zelenině) na základě výsledků analýz vzorků potravin odebraných Státní zemědělskou a potravinářskou inspekcí v maloobchodní síti.

Šetření podnětu v souvislosti s otravou včel po aplikaci přípravků na ochranu rostlin *Foto Pavel Brnický*

Součástí národních kontrol jsou kontroly nejen žadatelů o dotace, ale také nežadatelů (golfová hřiště, zahradnictví, sklady rostlinných produktů, mořičky osiv, železnice atd.). Všichni profesionální uživatelé jak v oblasti zemědělství, tak v jiných odvětvích, mají povinnost dodržovat požadavky při nakládání s POR.

Delegované kontroly (DK) jsou ÚKZÚZ prováděny u subjektů, které vybírá SZIF.

Zaměření kontrol a odhalená porušení

V rámci kontrol CC, NK a DK je ověřováno zejména dodržování požadavků na dotace – povinných po-

Graf 1 – Přehled kontrol nakládání s přípravky na ochranu rostlin celkem podle jejich typu za období 2014–2016

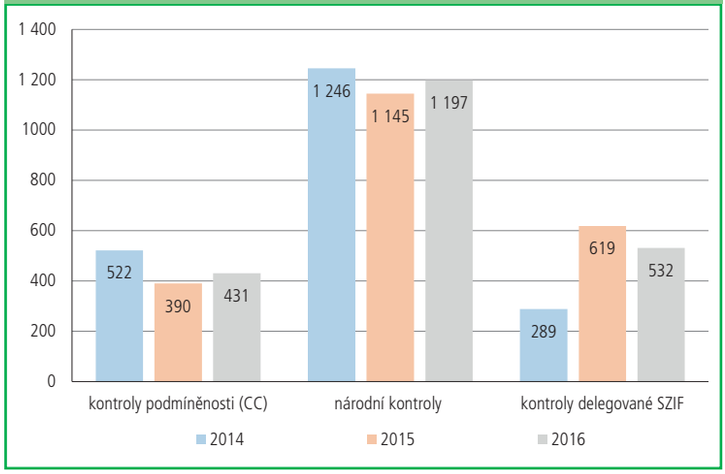

Graf 2 – Přehled kontrol se závadou z celkového počtu kontrol nakládání s přípravky na ochranu rostlin podle jejich typu za období 2014–2016

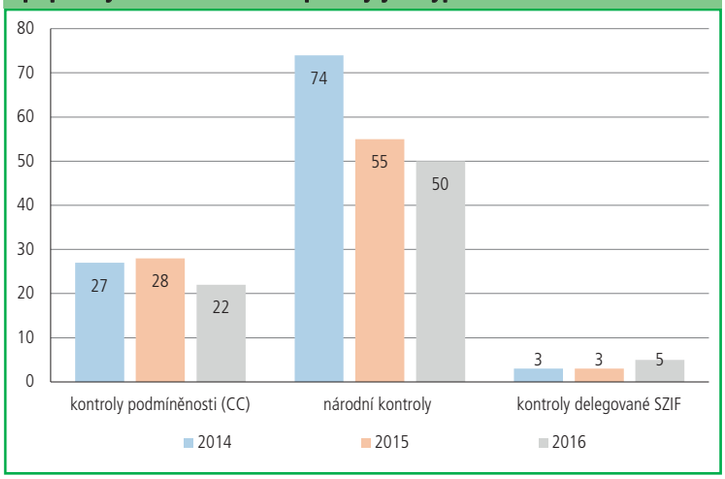

Šetření podnětů v souvislosti s úlety přípravků na ochranu rostlin
Foto Jaroslava Engelová

Kontrola dodržování požadavků na ochranu zdrojů pitné vody, používání přípravků na ochranu rostlin v II. stupni OPVZ *Foto Petr Born*

žadavků na hospodaření – PPH 10, standardů dobrého zemědělského a environmentálního stavu – DZES 1, minimálních požadavků na používání POR (nakládání s POR osobou odborně způsobilou, používání funkčně způsobilého zařízení pro aplikaci POR, skladování POR v souladu s požadavky stanovenými v § 46 rostlinolékařského zákona), vedení záznamů o použitých POR a v rámci delegovaných kontrol dodržování speciálních požadavků v integrované produkci révy vinné, ovoce, zeleniny a jahodníku. Jejich porušení má vliv na krácení příslušných typů dotací.

Při prokázání porušení těchto povinností (s výjimkou speciálních delegovaných požadavků) zahajuje ÚKZÚZ s kontrolovanou osobou správní řízení o uložení sankce podle zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (§ 79e – § 79i).

Mezi nejčastější porušení, které bylo zjištěno v rámci kontrol používání přípravků na ochranu rostlin v letech 2013 až 2016, patří v průměru (v pořadí počtu případů sestupně):

1. použití přípravku na ochranu rostlin v nepovoleném rozsahu (tzn. do nepovolené plodiny),
2. použití přípravku na ochranu rostlin v OPVZ, respektive pásmu hygienické ochrany vod (PHO) v rozporu s pokyny k ochraně vod,
3. použití nepovolených přípravků na ochranu rostlin,
4. zasažení rostlin mimo pozemek, na němž byla prováděna aplikace (tzv. úlety POR),
5. překročení maximální povolené dávky přípravku na ochranu rostlin.

Většina přípravků, které byly použity v rozporu s pokyny v ochraně vod, je povolena k ochraně kukuřice seté, ozimé pšenice, jarního ječmene a ozimé řepky, což odpovídá současné skladbě plodin v osevním postupu.

Změna sankčního systému

V souvislosti se zjištěním auditu EK na jaře 2016 došlo od roku 2017 ke změně sankčního systému u požadavků podmíněnosti, což se týká zejména žadatelů o dotace. V návaznosti na to bylo upraveno hodnocení požadavků podmíněnosti při jejich porušení (z hlediska rozsahu a závažnosti) tak, aby odpovídalo evropským právním předpisům, to znamená, aby při nedodržení požadavků podmíněnosti z nedbalosti došlo zpravidla ke snížení dotací ve výši 3 %. K danému účelu byla aktualizována příručka vydávaná Ministerstvem zemědělství „Průvodce zemědělce kontrolou podmíněnosti," do níž přispívají jednotlivé dozorové organizace včetně ÚKZÚZ (http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/kontroly-podminenosti-cross-compliance/dokumenty-ke-stazeni/rok-2017/).

Kontrola dodržování ochranné vzdálenosti od povrchové vody podle typu použitého přípravku na ochranu rostlin *Foto Alexandra Schoříková*

Problematika reziduí POR ve vodách

V roce 2016 vzrostl počet řešených podnětů v souvislosti s nadlimitními koncentracemi reziduí přípravků na ochranu rostlin (dále jen POR) ve zdrojích pitné vody. Tento trend pokračuje i v roce 2017, kdy se opakují v podnětech stejné typy metabolitů detekované správci vodních zdrojů a KHS v nadlimitních hodnotách.

Legislativou je stanoven limit pro účinnou látku POR a její relevantní metabolity max. 0,1 µg/l (pro každou látku nebo metabolit zvlášť) a limit max. 0,5 µg/l pro sumu koncentrací účinných látek POR a jejich metabolitů v pitné vodě (podle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 252/2004 Sb., ve znění vyhlášky č. 83/2014 Sb. – hygienické požadavky na pitnou a teplou vodu, četnost a rozsah kontroly pitné vody).

V tabulce je uveden přehled metabolitů účinných látek POR, které se nejčastěji objevují v podnětech, včetně informace o jejich relevantnosti z hlediska vlivu na zdraví lidí a doporučené limitní hodnoty v pitné vodě stanovené Státním zdravotním ústavem (SZÚ) – http://www.mzcr.cz/Verejne/obsah/pitna-voda-pesticidy-nerelevantni-metabolity_3170_5.html.

Přehled metabolitů účinných látek přípravků na ochranu rostlin nejčastěji se objevující v podnětech

Název metabolitu účinné látky POR	Relevantní (R)/ nerelevantní (N)	POR obsahující účinnou látku povolen ÚKZÚZ (ano/ne)	Výsledky rozborů vody KHS Jihlava 2016 (µg/l)	NMH podle vyhl. č. 254/2004 Sb., ve znění vyhl. č. 83/2014 Sb. (µg/l)	Doporučená limitní hodnota podle posouzení SZÚ (µg/l) – zveřejněné MZdr.**
Acetochlor ESA	R	ne (do 23. 6. 2013)	0,11 až 1,1*	0,1	x
Alachlor ESA	N	ne (do 18. 6. 2008)	0,6 až 2*		1
Metazachlor ESA	N	ano	0,11 až 0,7		5
Metolachlor ESA	N	ano	0,5 až 0,7		6

**Podle scénařů Hamburg a Krensmünster používaných v rámci povolovacího řízení ÚKZÚZ se vyplavoval acetochlor ESA, alachlor ESA ve výši asi 20 µg/l*
***Maximální limitní hodnota pro nerelevantní metabolity při povolování POR v rámci ÚKZÚZ: 10 µg/l*

Graf 3 – Přehled počtu kontrol nakládání s POR (CC, NK) podle typu zjištěné závady za období 2014–2016

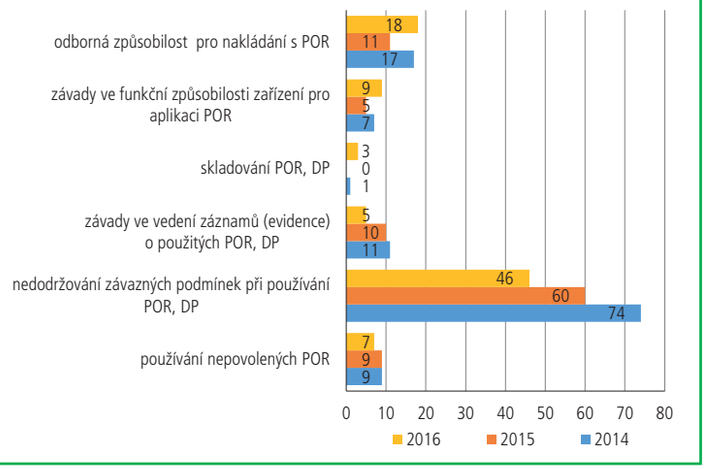

Graf 4 – Počet kontrol používání POR se zjištěným porušením požadavků CC – PPH 10

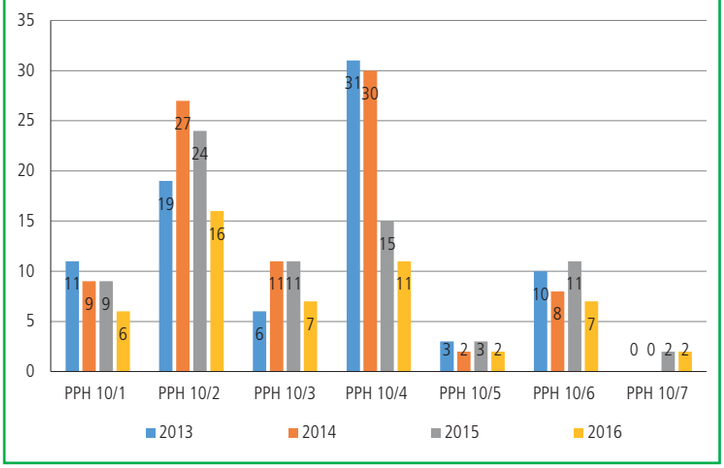

Legenda k požadavkům PPH 10 (k 31. 12. 2016)
PPH 10/1 – používání povolených přípravků na ochranu rostlin
PPH 10/2 – používání přípravků na ochranu rostlin v povoleném rozsahu
PPH 10/3 – nepřekračování maximálně povolených dávek přípravků na ochranu rostlin
PPH 10/4 – použití přípravků na ochranu rostlin v II. stupni OPVZ v souladu s pokyny k ochraně vod
PPH 10/5 – použití přípravků na ochranu rostlin v souladu s pokyny k ochraně včel a zvěře tak, aby nedošlo k jejich úhynu
PPH 10/6 – nezasažení rostlin mimo pozemek, na němž byla provedena aplikace přípravků na ochranu rostlin
PPH 10/7 – dodržování ochranné vzdálenosti při aplikaci přípravků na ochranu rostlin od povrchové vody, kontrolováno od 1. 1. 2015

Cílené kontroly

ÚKZÚZ na základě podnětů správců vodních zdrojů a Krajské hygienické stanice v Jihlavě provedl cílené kontroly používání přípravků na ochranu rostlin u vytipovaných subjektů nacházejících se v rizikových oblastech s nadlimitními výskyty reziduí přípravků ve vodě, zejména metabolitů acetochloru ESA a alachloru ESA. Kontrolami záznamů o použitých POR u těchto zemědělských subjektů hospodařících v daných lokalitách se nezjistilo porušení požadavků z hlediska používání POR obsahujících tyto látky, jejichž používání je již zakázáno. I když počet nálezů nadlimitních koncentrací metabolitů acetochloru ESA a alachloru ESA v pitné vodě v rámci ČR (z podnětů a výsledků monitoringu ČHMÚ) nasvědčuje, že se s největší pravděpodobností jedná o starou zátěž z dřívějšího povoleného používání POR, jsou ÚKZÚZ v lokalitách s opakovanými nadlimitními výskyty nejen těchto metabolitů, ale dalších látek, prováděny v roce 2017 kontroly v době aplikace POR a co nejdříve po aplikaci POR. V rámci těchto kontrol jsou odebírány vzorky rostlin a půdy za účelem ověření, zda nejsou používány přípravky zakázané. Dále je kontrolováno také to, zda jsou používány přípravky do povolené plodiny a dodržovány požadavky na ochranu zdrojů pitné vody a vodních organismů.

Acetochlor byl povolen do kukuřice, slunečnice, máku. Místo acetochloru je v těchto plodinách nejvíce používán terbuthylazin, pethoxamid a dimethenamid-P.

Alachlor byl povolen do řepky olejky ozimé i jarní, kukuřice, slunečnice, brambor, brukvovité zeleniny, cibule ze sazečky a sóji. Níže je uveden přehled účinných látek, které jsou z hlediska spotřeby POR nejčastěji do jednotlivých plodin používány:

kukuřice – terbuthylazin, pethoxamid, S-metolachlor, dimethenamid-P,

řepka – metazachlor, pethoxamid, dimethachlor, dimethenamid-P,

slunečnice – pethoxamid, dimethenamid-P, aklonifen, pendimethalin,

brambory – prosulfokarb, metribuzin, linuron.

Kontrola používání přípravků na ochranu rostlin *Foto Andrea Blažková*

Z dosavadních výsledků kontrol používání POR s odběry vzorků rostlin a půdy po aplikaci POR provedených v lokalitách s nadlimitními hodnotami metabolitů acetochloru ESA a alachloru ESA vyplývá, že byly použity pouze povolené přípravky na ochranu rostlin.

Na základě podnětu, který jsme v letošním roce řešili, jsme z Odboru přípravků na ochranu rostlin v rámci ÚKZÚZ obdrželi informaci o tom, že možným zdrojem acetochloru ESA ve vodách může být aplikace povolených POR s účinnou látkou S-metolachlor. V této souvislosti je zajímavé, že se ve výsledcích analýz vzorků vody zaslaných v podnětech ve většině případů vyskytovaly kromě nadlimitních hodnot acetochloru ESA a alachloru ESA také metabolity metolachloru ESA. Výskyt metabolitu metolachlor ESA nasvědčuje, že zdrojem byla aplikace POR do kukuřice. Příčinou přetrvávajících koncentrací acetochloru ESA může být jak dřívější používání přípravků s acetochlorem, tak současné používání přípravků s účinnou látkou S-metolachlor. ✻

Ing. Andrea Blažková,
Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, Brno